

ВОЛОДИМИР ГНАТЮК,

доктор філософії з політичних наук, науковий співробітник Міжнародного інституту освіти, культури і зв'язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка» (79013, Львів, вул. Степана Бандери, 12)

VOLODYMYR HNATIUK,

Doctor of Philosophy in Political Science, Research Fellow at the International Institute of Education, Culture and Relations with Diaspora, Lviv Polytechnic National University (12, Stepana Bandery St., Lviv, 79013)

v.v.hnatiuk@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-2608-659X>

Безперервна система збирання даних про мігрантів: критичний огляд

Постановка проблеми

Збирання і вимірювання даних досі посідають важливе місце серед міграційно орієнтованої тематики, хоча розвиток відповідного предметного поля триває понад століття. Розглядаючи процес ретроспективно, можна вирізнити ту ситуацію, коли вивчення проблеми історично складається з двох пов'язаних, проте аналітично самостійних спрямувань, на які припадав фокус уваги науковців. З одного боку, це стосувалося аспектів формату збирання даних, а також його удосконалення та уніфікації в разі реалізації на міжнародному рівні. Тобто здійснювалася апеляція до *позитивного контексту* досвіду держав та відносин між ними, що мало на меті створити єдину інформаційну базу про мігрантів на підставі спільно узгоджених параметрів, таких як вік, національність, стать тощо. З іншого боку, це стосувалося пошуку серйозних недоліків у даних, які фіксувалися у розвідках та статистичних звітах, демонструючи вже *негативний контекст*. Цей внутрішньо суперечливий стан речей окреслено як *століття ігнорування рекомендацій* (CGD, 2009: р. 3)¹, бо він акумулював видимий прогрес у розв'язанні питань покращення міграційних даних та інституційні бар'єри, що гальмують створення бази даних з міграційною статистикою на міжнародному рівні в необхідних обсягах репрезентації. Це не так актуалізувало сам пошук форм збирання даних, які сьогодні цілком добре відомі, як проблематизувало дискурс навколо їх вибору і комплексного розуміння місця інструментального зокрема) у міграційних студіях.

¹ CGD є абревіатурою Center for Global Development.

Ступінь наукової розробленості проблеми

До питання міграційних даних та форм їх збирання існує стабільний дослідницький інтерес від минулого століття і дотепер. Можна визначити чітку лінію вивчення цієї проблеми серед науковців, таких як Р. Фолкнер (Falkner, 1895) та І. Ференці (Ferenczi, 1929) у першій половині ХХ століття, а згодом Д. Лівайн, К. Гіл і Р. Ворен (Levine, Hill, Warren, 1985), а також Е. Кралі та К. Гнанасекаран (Kraly, Gnanasekaran, 1987) та Р. Білсбароу з його колегами (Bilsborrow, Hugo, Oberai, Zlotnik, 1997) в останній чверті ХХ століття. Тема надалі продовжує активно розвиватися дослідниками. За два десятиліття ХХІ століття опубліковано масив розвідок, де апелюють до попередніх доробків з деякими оновленнями у теоретико-методологічних, методичних та рекомендаційних аспектах, які переосмислюються. Тут необхідно згадати такі постаті, як М. Клеменс, К. Монтенегро та Л. Притчет (Clemens, Montenegro, Pritchett, 2008), Д. Ніветон (Kniveton, 2008), Д. Месі та К. Капоферро (Massey, Capoferro, 2007), Ф. Док'є та А. Марфук (Docquier, Marfouk, 2005), Р. де Клерк (de Clercq, 2008), Н. Перен та М. Пулен (Perrin, Poulain, 2008) та ін. Також слід зауважити роботу колективу науковців на чолі з К. Парсонсом (Parsons, Skeldon, Walmsley, Winters, 2007).

Серед сучасних вчених не можна оминати Р. Скелдона (Skeldon, 2012: pp. 229–248), що присвятив увагу широкому колу питань, пов'язаних зі збиранням даних, їх систематизацією, уніфікацією та формуванням патернів. Цього науковця треба визнати як одного з найавторитетніших у цій галузі знань, а його праці — як провідні, такі, що проливають світло на важливі концептуальні, методологічні та інструментальні аспекти чинних досліджень. За своїм впливом його праці вже постають *класичними* для пояснення таких питань, вимірювання міграції, підвищення якості даних, пошук оптимальних форм їх збирання в масштабі країни, аспект уніфікації даних та ін.

Аналізуючи останні доробки українських міграціологів, варто відзначити, що заявлена тема є вибором розгляду не багатьох вчених, на відміну від інших міграційно орієнтованих питань. Однак за останні роки досягнуто важливого прогресу. Найбільший здобуток належить вченим з Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України. У статтях Е. Лібанової, О. Позняка та О. Цимбала були актуалізовані проблеми щодо різниці в даних стосовно українських мігрантів, які здобуті з різних джерел (Pozniak, 2023: pp. 159–181), оцінки масштабів та наслідків міграції українців, їхнього соціально-демографічного складу після подій повномасштабного вторгнення агресора в Україну 24 лютого 2022 року (Libanova, Pozniak, 2023: pp. 259–276), системи методів для оцінювання чисельності мігрантів з неврегульованим статусом та втілення відповідного алгоритму в найближчій перспективі (Позняк, 2022: с. 55–69), аналізу даних через еkleктичне поєднання різних типів інформаційних джерел (Лібанова, Позняк, Цимбал, 2022: сс. 37–57). Ще одна дослідниця з Інституту проаналізувала обсяги та значення декількох паралельних міграційних тенденцій в контексті проблеми інтерпретації даних (Malynovska, 2023: pp. 65–79). Доречно відзначити також і спільну розвідку двох науковиць М. Вдовин та А. Іванчишин, в якій висвітлюється статистичне оцінювання абсолют-

них та відносних показників міграції населення (Вдовин, Іванчишин, 2023, сс. 22–30). Не варто оминати увагою розвідку незалежного аналітичного центру *Cedos*, в якій аналітик О. Слободян та соціолог А. Фітисова розглянули дослідження — *policy paper* — щодо статистичних даних у сфері міжнародної міграції та їхньої відповідності вимогам Євростату (Фітисова, Слободян, 2019) крізь призму оцінки й методичних рекомендацій. Тому бачимо, що до такої дискусії українські вчені залучені, але по-різному щодо предметних акцентів (від фокусу на проблемах національного рівня аж до порушення питання про теоретико-методологічну або рекомендаційну взаємодію на міжнародному рівні) та щодо кількісної неоднорідності опублікованих праць.

Метою статті є критичний розгляд однієї із найпоширеніших сучасних форм для збирання даних про мігрантів — *безперервної системи*. Реалізація такої цілі обґрунтовується тим, що аналітично пошук наукових матеріалів стосовно цього питання (за відповідним смисловим набором у мережі інтернету) є неоднозначним та малорезультативним в україномовному онлайн-середовищі серед міграціологів. Тобто є інформаційна прогалина, що спричинює неповне висвітлення специфіки міграційних даних та їх збирання через різні аспекти використання безперервної системи в наш час. У цьому полягає **актуальність** розвідки, яка частково заповнює відповідну просвітницьку нішу в компонентах — контекстуальному та інструментальному, чим розширює дискурс для розуміння проблеми. **Новизна** втілюється у застосуванні підходу критичного реалізму для виявлення особливостей безперервної системи та труднощів її апробації у сучасних міграційних умовах, а також визначення місця цієї форми збирання серед можливих інструментальних альтернатив сьогодення.

Виклад основного матеріалу

За минулі два-три десятиліття утвердилася теза, що міграційні процеси є безперервними у просторі й часі як типові (Castles, Miller, 2009). Явище стало буденністю для світової спільноти та кожного з нас окремо. А самі обсяги переміщених осіб стрімко зростають, як і тематичні розвідки науковців, присвячені цій проблематиці. Але питання збирання даних залишається відкритим і далі поряд з іншими (наприклад, проблемою уніфікації визначення поняття «мігрант» з погляду критеріїв *подолання простору та часу перебування на одному місці*), незважаючи на сучасні значні досягнення в міграційних студіях.

Під впливом сучасних глобальних тенденцій самі вимоги до міграційних даних також змінюються, а статус міграції набув нового значення. У 2015 році Генеральна Асамблея ООН ухвалила *Порядок денний сталого розвитку до 2030 року*, де якраз визначено міжнародну міграцію як його невіддільну частину¹. Ухвалена 2016 року *Нью-Йоркська декларація про біженців і мігрантів* вже містила декілька положень стосовно важливості збирання більш якісних даних (UN General Assembly, 2016). Як результат таке включення міграції до структури *Порядку* глобального розвитку ознаменувало два напрями роботи. По-перше,

¹ Детальніше про *Порядок денний* тайого складові див. на сайті: <https://www.migrationdataportal.org/sdgs?node=0>

пошук альтернативних джерел даних для аналізу процесів (особливо науковці звертаються до так званих великих даних, тобто *big data*)¹. І по-друге, йдеться про перегляд традиційних способів — використання статистичних систем збирання на національному рівні. Це вплинуло на формування доповненого та уточненого списку рекомендацій щодо вдосконалення наявного інструментарію і розроблення нових методів. Зокрема, вони стосувалися (в контексті останньої тенденції):

а) *переписів населення*, що мають забезпечувати більше даних, дезагрегованих за міграційним статусом, гарантуючи дотримання головного принципу Порядку — *no migrant is left behind*, тобто брати до уваги кожного мігранта;

б) збирання, аналізу та систематизації *адміністративних даних* у масштабах держави для чіткішого відображення глобальних міграційних потоків і вживаних політичних заходів;

в) додавання *міграційно орієнтованих запитань* в опитування на обох рівнях дослідження міграції — національному та міжнародному.

Регулярна дослідницька увага до проблематики демонструє, що вона досі перебуває в актуальній науковій дискусії з перспективою (як мінімум) до 2030 року. А спираючись на *новий статус міграції* та її значення у світі, можна з упевненістю передбачити, що відповідні позиції не похитнуться, бо міграційні процеси стали глобальним атрибутом людства, а їхнє проблемне поле — остаточно невіддільною рисою для більшості суспільств. При цьому багато вже зроблено міграціологами за останні роки, аби усунути чи пом'якшити негативні наслідки міграційних процесів. Зокрема, Білсбароу спільно з колегами (Bilsborrow, Hugo, Oberai, Zlotnik, 1997) наприкінці ХХ століття запропонували ідею розуміння класичних методологічних меж під час вимірювання міграції на міжнародному рівні. Згодом відбувся критичний перегляд цих положень з боку Скелдона (Skeldon, 2012: pp. 229–248) для вдосконалення підходу під час створення глобальної бази даних про потоки мігрантів поміж *державою-реципієнтом (receiving)* і *державою-донором (sending)* державами. Таким чином, на базі окреслених вище точках зору, кожна з яких поєднала кращі доробки концептуального, методологічного та методичного вимірів, далі буде розглянуто *безперервну систему* збирання даних про мігрантів, яка, з одного боку, є однією з двох найпоширеніших сьогодні в застосуванні у світі, а з іншого — досі залишається предметом активного обговорення дослідників.

Система безперервного збирання даних, або *continuous data-gathering system* — одна з можливих варіацій для реалізації такого завдання. Вона є *набором інструментів*, завдяки яким збирається інформація, коли міграція фіксується через зміну реєстрації місця попереднього проживання всередині країни або імміграційного запису, включно з даними про повну кількість осіб, які в'їжджають до держави або виїжджають з неї, та тип виданої їм візи (в плані вивчення міжнародного аспекту) (Black, Skeldon, 2009: p. 6). На підставі відпо-

¹ Прикладом можуть бути розвідки Тадо Джурича, які демонструють це якнайкраще. Детальніше ознайомитися зі списком його праць можна за посиланням: <https://www.researchgate.net/profile/Tado-Juric>

відних записів генеруються дані щодо числа переміщених до та з країни за вибраний період часу, фіксуючи інформацію про поточні потоки мігрантів (*flow data*).

Сьогодні технології підрахунку мігрантів, які в'їжджають до країни та виїжджають з неї, цілком успішно функціують. Але потрібна ширша готовність визнати потребу в упровадженні такої системи моніторингу з боку урядів та самих переміщених. Як доречно відзначають Р. Блек та Р. Скеддон (Black, Skeldon, 2009: р. 7), необхідно розробити певні системи, щоб відмежувати короткострокових відвідувачів від довгострокових прибулих і вибулих. Є ціла низка інших систем адміністративного запису, використовуваних для отримання *безперервних даних*, які можна застосовувати для щорічного оновлення еталонних даних (*the benchmark data*), отриманих під час переписів або опитувань. Статистичні дані стосовно дозволів на роботу, звіти роботодавців та компаній, а в *соціумах-реципієнтах* — дані про програми регуляризації (*data on regularization programmes*) і зміни громадянства можна також вибрати для отримання додаткової інформації. Крім цього, є інші приклади баз даних, таких як *Шенгенська інформаційна система Європейського Союзу (SIS)*, *Візова інформаційна система (VIS)* та *Eurodac*, які мають значний потенціал для моніторингу *безперервних потоків мігрантів*.

Зауважуючи щодо відповідних систем, слід звернутися і до тривалої кількадесятилітньої практики постійного звітування — *SOPEMI* (франц. *Système d'observation permanente des migrations*). Такий інструментарій забезпечує всім країнам-членам Організації економічного співробітництва і розвитку (*ОЕСР*) вчасне збирання статистичної інформації стосовно ситуації з міжнародною міграцією, обмін цією інформацією поміж собою й підвищення її якості та потенціалу під час порівняння. Ядро *SOPEMI* утворюють *національні експерти (кореспонденти)*, котрі спільно із *Секретаріатом ОЕСР* та представниками *Робочої групи ОЕСР з питань міграції* готують щорічні звіти про міграційні тенденції та політику з метою виявлення нових проблем у міжнародній співпраці. Основою для цих документів є стандартні статистичні таблиці про імміграцію, еміграцію та трудові ресурси, а наявна інформація постійно вдосконалюється. Наразі вже зібрано і висвітлено досить ширший діапазон даних, а також виконано значний обсяг роботи над удосконаленням аспекту порівняння між країнами, що включені до списку (наразі залучені навіть ті держави, що не входять до *ОЕСР*). Як результат було сформовано три бази даних: а) *комплексну* про міжнародну міграцію; і дві *спеціалізовані* — б) про іммігрантів у країнах *ОЕСР* — *DIOC* — *Database on immigrants in OECD countries* та в) про іммігрантів з країн, що не є членами організації — *DIOC-E* (OECD, 2011: pp. 5–11). Тому важливою специфікою роботи стала співпраця з дотичними міжнародними організаціями, що сприяло мінімізації дублювання операцій з даними та підвищенню рівня їх взаємодоповнюваності. Наразі це зумовило зацікавлення широкого кола учасників: від представників національної влади до міграціологів, соціологів та спеціалістів із проблематики апробації відповідних систем збирання даних.

Коли йдеться про *системи безперервного збирання даних*, маємо на думці й те, що ціль в'їзду мігранта через імміграційну процедуру держави є результатом

діяльності країни у відповідній сфері та центральним аспектом у класифікації чисельності й типів переміщених. Вчені у більшості випадків використовують ці системи, аналізуючи міграційні процеси, які спрямовані до ключових *сторін-реципієнтів*, таких як США, Канада, Австралія, Нова Зеландія, хоча сьогодні вже не обмежуються цими країнами. Під впливом глобальних змін — різних економічних, політичних та соціальних криз, поширення пандемії COVID-19, збройних конфліктів, зокрема воєнних подій на території України з 24 лютого 2022 року, та ін. — запит на якісні міграційні дані є актуальним як ніколи. Проте шерек держав, що мають можливість збору та обробки безперервних записів про перетин мігрантами їхніх кордонів, обмежений високорозвинутими типами з відносно ефективним бюрократичним апаратом. І додаткова проблема полягає в тому, що хоч би як добре була розвинута зазначена система збирання даних в окремо взятій країні, труднощі виникають у процесі компаративного аналізу. Це пояснюється контекстом *уніфікації різних категорій* (зокрема «в'їзд за візою», «кваліфікований робітник», «студент»), *тривалістю часу*, що демонструє відмінності між коротко- і довготривалим перебуванням або *етапами публікації звітів*, які можуть презентувати в межах календарного або фінансового року. Проте завдяки практиці постійного звітування *SOPEMI* спроби зменшення ефекту відсутності узгодження досягли значного успіху¹.

Вчені виділяють також інші чинники (окрім порівняльного аспекту), що спричиняються до відмови від таких систем під приводом розширення можливостей бази даних. *По-перше*, це безпосередньо пов'язане з категорією *в'їзду*, яка є однією з головних для аналізу імміграції, проте її межі досі залишаються розмитими. Річ у тім, що переміщені, котрі прибувають до *країни-реципієнта* як постійні поселенці (*as permanent settlers*), досить часто рухаються далі або повертаються додому (Skeldon, 1994: pp. 21–51). А ті, хто може в'їхати до країни у статусі *неіммігранта* (студенти), можуть згодом отримати статус *постійного жителя*. Якраз це показує нечіткість меж (*eroding boundaries*) у визначенні категорії, а також її проблемне поле. І минулі розвідки демонструють, як це відбувається. Можна взяти за приклад ситуацію з китайськими мігрантами до Австралії та Північної Америки з другої половини 80-х до середини 90-х років XX століття, розглянуту в аналізі Скелдона (Skeldon, 1994: pp. 21–51), або оцінку прийнятих на постійне місце проживання у 1996–2005 роках іммігрантів у США, які, будучи *особами, що в'їхали до країни* без відповідного статусу, згодом змінили свій статус, що відображено у дослідженні Ясо з її колегами (Jasso, Wadhwa, Rissing, Gereffi, Freeman, 2010: pp. 477–497). І тому імміграційні записи (як рекомєндовано науковцями) мають бути скориговані, оскільки стануть менш релевантними при аналізі фактичної міграції.

По-друге, група осіб з неіммігрантськими та короткотерміновими (стажер чи турист) статусами може залишитися у країні перебування з протермінованим документом й постати *особою з нерегульованим (правовим) статусом*. *По-третьє*, значна за обсягом частка людей (один з найскладніших в обрахунках та кон-

¹ Детальніше дивіться у звітах *SOPEMI* за посиланням: <https://www.oecd.org/migration/sicremi.htm>

троверзійний для осмислення аспект) *входить* у простір іншої політичної системи через самостійний перетин кордону, не маючи жодних офіційних на це підстав. Саме вони — комплексне уособлення феномену *нелегальних мігрантів*, котрі, як вважають, є звичай більшістю серед усіх взятих іммігрантів, що прибули в країну. А зважаючи на небезпеку, що виникає в разі такого *тіньового* переміщення між кордонами і часто супроводжується загибеллю, зникненням чи переховуванням осіб (їхніх груп), складно до кінця відстежувати ситуацію об'єктивно, оскільки ці цифри не фіксуються в безперервному обліку іммігрантів. Тому дані є цінними лише стосовно тих, хто прибуває до країни законним шляхом. При цьому цікавими є дефініції, які синонімічно використовують у роботі *Дослідницького центру Pew* (США) для опису таких мігрантів, вирізняючи *неавторизований* (*unauthorized*), *незадокументований* (*undocumented*) та *нелегальний* (*illegal*) відповідники¹. Це засвідчує, як можна підійти до трактування *перетину кордону держави* в різному смисловому — міграційно орієнтованому — навантаженні, зважаючи на процесуальні, технічні або юридичні аспекти цього процесу.

По-четверте, такий вид системи збирання даних є достатньо однобічним та упередженим (*partiality*), бо спрямований загалом на здобуття інформації про осіб, що прибули до країни, але не про осіб, що *виїжджають з неї*. Як відзначає Скеддон, за станом щодо введення безперервного обліку осіб, які їдуть з країни попереднього перебування, на початку II декади XXI століття стежили тільки Південна Корея, Нова Зеландія, Японія та Австралія. А беручи до уваги той момент, що їх експлуатація потребує значних матеріально-технічних, людських та часових ресурсів, то для країн із середнім або низьким рівнями доходів такий формат отримання інформації більш ніж недоступний. Міграціологи часто апелюють до цієї проблеми, оскільки розуміння кількісно-якісних показників стосовно мігрантів, що є вихідцями з конкретної країни, впливає на розуміння як мінімум обсягів трудових ресурсів, характеристик соціального капіталу та демографічних тенденцій, що сукупно впливає на конкретний курс політики реагування на міграційні виклики або щодо соціального добробуту, питання мультикультуралізму й т.ін. Досить успішно цей контекст відображено у розвідках Т. Фінча, Г. Ендрю та М. Латорре (Finch, Andrew, Latorre, 2010) і Срисканда-радж та Дрю (Sriskandarajah, Drew, 2006) на прикладі британців, які живуть поза Сполученим Королівством.

І тому, як критично наголошує Скеддон, «система безперервного збирання даних не є адекватною для аналізу міграції населення в сучасному світі... Але це не означає, що треба від неї відмовлятися, бо її перевага у зіставленні з іншими досі відчутна: вона може генерувати інформацію на регулярних засадах, яка буде значно актуальнішою, ніж дані переписів населення за кожні десять років» (Skeldon, 2012: р. 233). Під кутом зору менеджменту стосовно міграційних викликів та прогнозування різних процесів — економічних, соціокультурних, етнововних та ін. — ці системи є важливими для влади на національному рівні.

¹ Про *Pew Research Center* і використання цих синонімів детальніше див. на сайті: <http://pewresearch.org>

Особливо це стосується якраз держав із високим рівнем розвитку, що завжди цікавлять мігрантів, які стабільно намагаються до них прибути. Така ситуація об'єктивно вимагає адекватних відповідей — *хто* ці особи; *що* вони дадуть державі та соціуму; *які* небезпеки можуть бути пов'язані з ними, й на цій основі формується соціальний дискурс по-новому (не завжди конструктивний, як ми спостерігаємо у сьогоднішній), стаючи ключовою темою для популістських заяв, партійних програм та, зрештою, анекдотів.

Але не лише країни з високим рівнем доходів на душу населення можуть мати справу з мігрантами. Річ у тім, що важливою є не тільки фінансова заможність (хоча такий чинник первинний), а й економічно сприятливіша, а значить привабливіша система у країні, куди мігрант прагне прибути. Держави систематично моніторять свій рівень потреб у трудових ресурсах, регулярно вносячи зміни до міграційного законодавства, чим сприяють в'їзду до країни або навпаки ускладнюють його. Допоміжними можуть бути додаткові заходи, як-от *Програма диверсифікаційних імміграційних віз* (відома, як *Green Card*) у США. Тому не всі мігранти об'єктивно можуть приїхати до високорозвинених держав, зважаючи на демографічні обмеження, потреби ринку та актуальну міграційну політику. Як результат люди обирають категорію країн з нижчим економічним потенціалом або, розглядаючи переїзд, керуються іншими факторами, такими як наявність родинних зв'язків, досвід знайомих чи сприятлива політика щодо іноземців з боку уряду країни та суспільства. Як наслідок, попри те, що функційно така система використовується в обмеженому числі держав (що пояснювалося вище), незаперечною буде теза про її рівноцінно важливу роль для будь-якої країни, зважаючи на потенційну можливість здобути найбільш якісні дані про мігрантів, що орієнтуються на країну-реципієнта під час переїзду.

Однак, попри свою практичну користь, різні варіанти системи є доволі витратними (фінансово, технічно і через потребу в залученні людських ресурсів) і зазвичай втілюються частково, що спотворює загальну картину стосовно мігрантів. Це пов'язують зі складностями логістики в аспекті охоплення всіх пунктів в'їзду. І, як зауважують вчені, навіть *електронні візові записи* та *кіберкордони* не можуть повністю охопити процеси в'їзду / виїзду й тому не розв'язують проблеми, а маючи на меті спростити процедури, насправді стають незручними та більш часомісткими для мігрантів. Тому рекомендовано, аби інформація, здобута таким способом, була базовою та мінімальною.

Виходячи з зазначеного вище, сьогодні логічним варіантом є формат, коли потенціал *системи безперервного збирання даних* втілюють повністю, усвідомлюючи наперед сукупність витрат, необхідних для процесу, та корелюючи їх з наявними можливостями. Попри це, існує думка, яку підтримують міграціологи та члени міжнародних організацій у сфері міграції, за якою збирання часткової інформації *тут-і-зараз* є кращим, ніж її відсутність загалом. Це породило інтелектуальну і практичну контрверсійність в імplementації такого різновиду системи, досі присутню в наукових дискусіях. Загалом завдяки проекту постійного звітування *SOPEMI* від *OECD* упродовж кількох останніх десятиліть така міграційно спрямована діяльність сприяла значно кращому розумінню, розширенню та вдосконаленню моніторингу актуальних міграційних тенден-

цій і процесів, що надало відомості про те, що працює, а що — ні. Тому, зважаючи на сучасні виклики у сфері міграції, узагальнено визначені представником від *ОЕСР* Ж. Гарсоном і національним кореспондентом від Сполученого Королівства Дж. Солтом (OECD, 2011: pp. 5–16), відповідна система буде використовуватися надалі, *безперервно фіксуючи дані про переміщених на постійних засадах*.

Підсумовуючи думки міграціологів, справедливо зазначити сучасне *домінування* над безперервною системою ретроспективної (іншого виду з двох сучасних найпоширеніших форм), попри всі практичні можливості, яким сприяє перша. Суть полягає в тому, що для втілення *сценарію*, в якому працюватимуть постійні реєстри мігрантів у світі, генеруючи потоки цих даних за конкретний період (пів року, рік і більше), потрібні величезні фінансові ресурси, потужна технологічна підтримка, реальне узгодження та координація спільних дій між урядами національних держав. Але з огляду на чинну політичну, економічну, культурну та соціальну і т.д. диференціацію наразі (з об'єктивних причин) *виконання цього завдання малоімовірне*. Тільки незначна частка держав, зокрема представники Скандинавії, мають безперервні обліки, доповнені реєстрами народження та смертності в їхніх територіальних межах. І тому раціональніше, як зазначає Скеддон, звернути увагу на «переписи населення, враховуючи, що більшість країн світу мають намір підтримувати цю ініціативу» (Skeldon, 2012: p. 238) в подальшому. Іншими словами, доцільно використовувати ретроспективну форму як альтернативу до безперервної. Це не означає остаточної відмови від останньої, але демонструє, що вона залишатиметься надалі суто у фокусі вибору країни, не претендуючи на першість у процесі систематизації даних про глобальні потоки мігрантів у найближчій перспективі, допоки не буде розв'язано коло проблемних питань, про ключову частину з яких йшлося вище.

Висновки

Сьогодні міграційні процеси в усіх куточках Землі стали звичним явищем нашого світу. Не кожен індивід коли-небудь упродовж свого життя переїздив з однієї країни до іншої в коротко- чи довготривалому плані, проте кожен зустрічався з іммігрантами. В цьому розумінні не можна не погодитися з думкою, що людство перебуватиме в *епосі міграції* ще дуже довго, оскільки шляху повернення назад уже немає, зважаючи на тенденцію до збільшення обсягів потоків із року в рік. Це зумовлює об'єктивну потребу у вимірюванні масштабів міграційних потоків у межах держав, між ними та в просторовій агрегації — регіональній і континентальній.

Аби адекватно розуміти ситуацію, необхідно здобути дані про мігрантів — тих, хто є в *суспільстві-реципієнті*, тих, хто намагається до нього потрапити, а також тих, хто покидає країну. Метою статті був критичний розгляд однієї з двох найпопулярніших форм збирання даних — безперервної системи. Вона має свої сильні та слабкі риси, що впливає на її вибір з боку влади конкретної країни. Але на сучасному етапі експлуатації важливо, як саме втілюють її потенціал. Неправильна чи навіть часткова реалізація спричинятиме різною мірою

спотворення і неповноту презентації даних, а згодом — неефективність ухвалених рішень, що може проявитися через численні соціальні конфлікти з непередбачуваними наслідками.

Вибір та застосування системи за умови її безпосереднього дотримання — це складна процедура в усіх аспектах, зокрема матеріальних, часових, людських та технічних. Проте такі витрати є цілком виправданими, оскільки можуть мати вирішальне значення у практичному (розроблення важливих політичних рішень) і теоретичному (формування міжнародної бази даних про мігрантів) вимірах. В цьому аспекті статистика відіграє важливу роль з огляду на цінність міграційних даних. А отже, до вибору системи збирання даних слід підійти дуже відповідально, а щоб це зробити, потрібно чітко та комплексно розуміти, що ми обираємо та яку ціль собі ставимо. Тобто перш за все треба володіти критично осмисленою інформацією.

Перспективи подальших досліджень

Описана вище проблематика може розвиватися навколо напрямів, серед яких доречно виокремити такі:

1) дискусія про вимірювання обсягів потоків мігрантів у країнах крізь призму безперервної системи збирання даних, можливих варіантів її вдосконалення, а також висунення пропозицій стосовно апробації відповідного інструментарію в Україні в час післявоєнної відбудови;

2) аналіз та експертна оцінка ресурсного потенціалу України для реалізації безперервної системи збирання даних за прикладом держав Скандинавії, Японії, Нової Зеландії, Австралії та Південної Кореї, обґрунтування або заперечення необхідності відповідного кроку.

Цей перелік перспективних напрямів не є завершеним і може бути доповнений дотичними темами або розширений завдяки внутрішньому потенціалу зазначених проблем.

Джерела

Вдовин, М., Іванчишин, А. (2023). Статистичний вимір міграційних процесів в Україні: каталізатори їх інтенсифікації та послаблення. *Цифрова економіка та економічна безпека*, 6(3), 22–30.

Лібанова, Е., Позняк, О., Цимбал, О. (2022). Масштаби та наслідки вимушеної міграції населення України внаслідок збройної агресії Російської Федерації. *Демографія та соціальна економіка*, 48(2), 37–57.

Позняк, О. (2022). Мігранти із неврегульованим статусом в Україні: спроба кількісної оцінки. *Демографія та соціальна економіка*, 47(1), 55–69.

Фігісова, А., Слободян, О. (2019). *Статистичні дані у сфері міжнародної міграції та їхня відповідність вимогам Євростату. Результати оцінки державної статистики і відомчої статистичної звітності. Методичні рекомендації*. Київ: Аналітичний центр CEDOS.

Bilsborrow, R., Hugo, G., Oberai, A., Zlotnik, H. (1997). *International Migration Statistics: Guidelines for Improving Data Collection Systems*. Geneva: International Labour Organization.

Black, R., Skeldon, R. (2009). Strengthening Data and Research Tools on Migration and Development. *International Migration*, 47(5), 3–22.

Castles, S., Miller, M. (2009). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World* (4th edn.). London: Macmillan.

- CGD (Center for Global Development). (2009). *Migrants Count: Five Steps Toward Better Migration Data. Report of the Commission on International Migration Data for Development Research and Policy*. Washington, DC: Center for Global Development.
- Clemens, M., Montenegro, C., Pritchett, L. (2008). *The Place Premium: Wage Differences for Identical Workers across the U.S. Border*. CGD Working Paper No 148. Washington, DC: Center for Global Development.
- de Clercq, R. (2008). *Report of the First Meeting of the Global Forum on Migration and Development* (Belgium, July 9–11, 2007). Brussels: Bruylant.
- Docquier, F., Marfouk, A. (2005). International Migration by Educational Attainment, 1990–2000. In: M. Schiff, Ç. Özden (Eds.), *International Migration, Remittances, and the Brain Drain* (pp. 151–200). Washington, DC: World Bank.
- Falkner, R. (1895). The International Statistical Institute. *Publications of the American Statistical Association*, 32(4), 358–365.
- Ferenci, I. (1929). *Statistics. Vol. 1 of International Migrations*. New York: Gordon and Breach.
- Finch, T., Andrew, H., Latorre, M. (2010). *Global Brit: Making the Most of the British Diaspora*. London: Institute for Public Policy Research.
- Jasso, G., Wadhwa, V., Rissing, B., Gereffi, G., Freeman, R. (2010). How many highly skilled foreign-born are waiting in line for U.S. legal permanent residence? *International Migration Review*, 44(2), 477–497.
- Kniveton, D., Schmidt-Verkerk, K., Smith, C., Black, R. (2008). *Climate Change and Migration: Improving Methodologies to Estimate Flow*. IOM Migration Research Series, Vol. 33. Geneva: International Organization for Migration.
- Kraly, E., Gnanasekaran, K. (1987). Efforts to Improve International Migration Statistics: A Historical Perspective. *International Migration Review*, 21(4), 967–995.
- Levine, D., Hill, K., Warren, R. (Eds.). (1985). *Immigration Statistics: A Story of Neglect*. Washington, DC: National Academy Press.
- Libanova, E., Pozniak, O. (2023). War-driven wave of Ukrainian emigration to Europe: an attempt to evaluate the scale and consequences (the view of Ukrainian researchers). *Statistics in Transition new series and Statistics of Ukraine* (special issue), 24(1), 259–276.
- Malynovska, O. (2023). Forced displacement from Ukraine due to Russia's 2022 invasion and the likelihood of a new wave of emigration. *Canadian Foreign Policy Journal*, 30(1), 65–79.
- Massey, D., Capoferro, C. (2007). Measuring Undocumented Migration. In: A. Portes, J. DeWind (Eds.), *Rethinking Migration: New Theoretical and Empirical Perspectives* (pp. 255–284). New York: Berghahn Books.
- OECD. (2011). 50th OECD Anniversary: International Migration and the SOPEMI. In: *International Migration Outlook 2011* (pp. 5–16). Paris: OECD Publishing.
- Parsons, C., Skeldon, R., Walmsley, T., Winters, L. (2007). *Quantifying International Migration: A Database of Bilateral Migrant Stocks*. Policy Research Working Paper No 4165. Washington, DC: The World Bank.
- Perrin, N., Poulain, M. (2008). *An Assessment of the State Systems for Data Collection, Analysis and Data Sharing on Migration and Migration Statistics in Ukraine*. Report for IOM conference in Kyiv, February 24–26, 2008.
- Pozniak, O. (2023). The Situation of Forced Migrants from Ukraine in Europe after Russian Military Aggression and the Problems of Ukraine's Migration Policy in These New Conditions. *Central and Eastern European Migration Review*, 12(1), 159–181.
- Skeldon, R. (1994). Hong Kong in an international migration system. In: R. Skeldon, *Reluctant Exiles? Migration from Hong Kong and the New Overseas Chinese* (pp. 21–51). New York; Hong Kong: M.E. Sharpe; Hong Kong University Press.
- Skeldon, R. (2012). Migration and its measurement: towards a more robust map of bilateral flows. In: C. Vargas-Silva (Ed.), *Handbook of research methods in migration* (pp. 229–248). Cheltenham; Northampton: Edward Elgar Publishing.
- Skiskandarajah, D., Drew, C. (2006). *Brits Abroad: Mapping the Scale and Nature of British Emigration*. London: Institute for Public Policy Research.

UN General Assembly. (2016). *New York Declaration for Refugees and Migrants: resolution*. New York: General Assembly. Retrieved from: <https://www.refworld.org/docid/57ceb74a4.html>

Отримано 14.06.2024

References

- Bilborrow, R., Hugo, G., Oberai, A., Zlotnik, H. (1997). *International Migration Statistics: Guidelines for Improving Data Collection Systems*. Geneva: International Labour Organization.
- Black, R., Skeldon, R. (2009). Strengthening Data and Research Tools on Migration and Development. *International Migration*, 47(5), 3–22.
- Castles, S., Miller, M. (2009). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World* (4th edn.). London: Macmillan.
- CGD (Center for Global Development). (2009). *Migrants Count: Five Steps Toward Better Migration Data. Report of the Commission on International Migration Data for Development Research and Policy*. Washington, DC: Center for Global Development.
- Clemens, M., Montenegro, C., Pritchett, L. (2008). *The Place Premium: Wage Differences for Identical Workers across the U.S. Border*. CGD Working Paper No 148. Washington, DC: Center for Global Development.
- de Clercq, R. (2008). *Report of the First Meeting of the Global Forum on Migration and Development* (Belgium, July 9–11, 2007). Brussels: Bruylant.
- Docquier, F., Marfouk, A. (2005). International Migration by Educational Attainment, 1990–2000. In: M. Schiff, Ç. Özden (Eds.), *International Migration, Remittances, and the Brain Drain* (pp. 151–200). Washington, DC: World Bank.
- Falkner, R. (1895). The International Statistical Institute. *Publications of the American Statistical Association*, 32(4), 358–365.
- Ferenczi, I. (1929). *Statistics. Vol. 1 of International Migrations*. New York: Gordon and Breach.
- Finch, T., Andrew, H., Latorre, M. (2010). *Global Brit: Making the Most of the British Diaspora*. London: Institute for Public Policy Research.
- Fitisova, A., Slobodian, O. (2019). *Statistical data in the field of international migration and their compliance with Eurostat requirements. Results of assessment of state statistics and departmental statistical reporting. Methodical guidelines*. [In Ukrainian]. Kyiv: Think tank CEDOS. [=Фітисова, Слободян 2019]
- Jasso, G., Wadhwa, V., Rissing, B., Gereffi, G., Freeman, R. (2010). How many highly skilled foreign-born are waiting in line for U.S. legal permanent residence? *International Migration Review*, 44(2), 477–497.
- Kniveton, D., Schmidt-Verkerk, K., Smith, C., Black, R. (2008). *Climate Change and Migration: Improving Methodologies to Estimate Flow*. IOM Migration Research Series Vol. 33. Geneva: International Organization for Migration.
- Kraly, E., Gnanasekaran, K. (1987). Efforts to Improve International Migration Statistics: A Historical Perspective. *International Migration Review*, 21(4), 967–995.
- Levine, D., Hill, K., Warren, R. (Eds.). (1985). *Immigration Statistics: A Story of Neglect*. Washington, DC: National Academy Press.
- Libanova, E., Pozniak, O. (2023). War-driven wave of Ukrainian emigration to Europe: an attempt to evaluate the scale and consequences (the view of Ukrainian researchers). *Statistics in Transition new series and Statistics of Ukraine* (special issue), 24(1), 259–276.
- Libanova, E., Pozniak, O., Tsymbal, O. (2022). Scale and Consequences of Forced Migration of the Population of Ukraine as a Result of Armed Aggression of the Russian Federation. [In Ukrainian]. *Demography and Social Economy*, 48(2), 37–57. [=Лібанова, Позняк, Цимбал 2022]
- Malynovska, O. (2023). Forced displacement from Ukraine due to Russia's 2022 invasion and the likelihood of a new wave of emigration. *Canadian Foreign Policy Journal*, 30(1), 65–79.
- Massey, D., Capoferro, C. (2007). Measuring Undocumented Migration. In: A. Portes, J. DeWind (Eds.), *Rethinking Migration: New Theoretical and Empirical Perspectives* (pp. 255–284). New York: Berghahn Books.

OECD. (2011). 50th OECD Anniversary: International Migration and the SOPEMI. *International Migration Outlook 2011* (pp. 5–16). Paris: OECD Publishing.

Parsons, C., Skeldon, R., Walmsley, T., Winters, L. (2007). *Quantifying International Migration: A Database of Bilateral Migrant Stocks*. Policy Research Working Paper No 4165. Washington, DC: The World Bank.

Perrin, N., Poulain, M. (2008). *An Assessment of the State Systems for Data Collection, Analysis and Data Sharing on Migration and Migration Statistics in Ukraine*. Report for IOM conference in Kyiv, February 24–26, 2008.

Pozniak, O. (2022). Irregular Migrants in Ukraine: Attempt at Quantitative Evaluation. [In Ukrainian]. *Demography and Social Economy*, 47(1), 55–69. [=Позняк 2022]

Pozniak, O. (2023). The Situation of Forced Migrants from Ukraine in Europe after Russian Military Aggression and the Problems of Ukraine's Migration Policy in These New Conditions. *Central and Eastern European Migration Review*, 12(1), 159–181.

Skeldon, R. (1994). Hong Kong in an international migration system. In: R. Skeldon, *Reluctant Exiles? Migration from Hong Kong and the New Overseas Chinese* (pp. 21–51). New York; Hong Kong: M. E. Sharpe and Hong Kong University Press.

Skeldon, R. (2012). Migration and its measurement: towards a more robust map of bilateral flows. In: C. Vargas-Silva (Ed.), *Handbook of research methods in migration* (pp. 229–248). Cheltenham, Northampton: Edward Elgar Publishing.

Srskandarajah, D., Drew, C. (2006). *Brits Abroad: Mapping the Scale and Nature of British Emigration*. London: Institute for Public Policy Research.

UN General Assembly. (2016). *New York Declaration for Refugees and Migrants: resolution*. New York: General Assembly. Retrieved from: <https://www.refworld.org/docid/57ceb74a4.html>

Vdovyn, M., Ivanchyshyn, A. (2023). Statistical Dimension of Migration Processes in Ukraine: Catalysts for Their Intensification and Reduction. [In Ukrainian]. *Digital Economy and Economic Security*, 6(3), 22–30. [=Вдовин, Іванчишин 2023]

Received 14.06.2024

ВОЛОДИМИР ГНАТЮК

Безперервна система збирання даних про мігрантів: критичний огляд

У розвідці розглянуто безперервну систему як одну із двох сучасних найпоширеніших форм збирання даних про мігрантів. Визначено, що вона є набором інструментів, завдяки яким збираються міграційні дані про зміну реєстрації місця попереднього проживання всередині країни або імміграційного запису, включно з даними про повну кількість осіб, котрі в'їжджають до держави чи виїжджають з неї, і тип виданої їм візи. Відзначено сильні аспекти безперервної системи, які полягають у можливості генерувати інформацію на регулярних засадах та бути корисною для влади на національному рівні під час менеджменту міграційних викликів і прогнозування різних процесів. Виділено чинники, що впливають на відмову від такої форми збирання даних сьогодні: 1) складність проведення компаративного аналізу між країнами; 2) розмитість категорії в'їзду, що проблематизує її уніфікацію; 3) питання щодо моніторингу осіб з нерегульованим (правовим) статусом; 4) відсутність фіксації незадокументованих осіб у безперервному обліку мігрантів; 5) упередженість системи, що фокусується на еміграції, ігноруючи вимір імміграції. Обґрунтовано тезу про менший рівень реалізації безперервної системи в наш час через потребу у великих фінансових ресурсах, технологічній підтримці, а також необхідність реального узгодження та координації спільних дій між урядами національних держав як малоімовірного сценарію, зважаючи на політичну, економічну, культурну та соціальну й т.ін. диференціацію у світі. Приділено увагу питанню перспектив втілення безперервної системи в майбутньому на підставі аналізу останніх досліджень і зміни статусу міграції у контексті сталого розвитку. Наголошується, що, зважаючи на сучасні виклики,

зазначена форма буде використовуватися надалі, безперервно фіксуючи дані про переміщених осіб, але не претендуючи на першість у систематизації інформації про глобальні потоки мігрантів.

Ключові слова: міграційні дані; безперервна система збирання даних; мігрант; міграція

VOLODYMYR HNATIUK

Continuous data-gathering system on migrants: a critical review

The investigation examines the continuous system as one of the two most common forms of migrant data-gathering today. The system is defined as a set of tools that obtains migration data on changes in the registration of the place of previous residence within the country or immigration record, including the total number of individuals entering or leaving the country and the type of visa issued to them. The strengths of the continuous system are noted, which lie in its ability to generate data on a regular basis and be useful to the authorities at the national level during the management of migration challenges and forecasting of various processes. The factors that influence the rejection of this data-gathering form today are highlighted, such as: 1) difficulty of conducting a comparative analysis between countries; 2) blurring of the entry category, which makes its unification problematic; 3) issues with monitoring of persons with unsettled (legal) status; 4) lack of recording of undocumented individuals in the continuous record of migrants; 5) system bias in focusing on emigration, ignoring the dimension of immigration. The idea about the lower level of use of the continuous system in our time due to the need for large financial resources, technological support, real agreement and coordination of joint actions between the governments of national states is substantiated as an unlikely scenario, taking into account the political, economic, cultural and social, etc. differentiation in the world. Attention is paid to the issue of prospects for the implementation of a continuous data-gathering system in the future based on the analysis of recent research and changes in the status of migration in the context of sustainable development. It is emphasized that, given the current challenges, the form will be used in the future, continuously recording data on displaced persons, but not claiming primacy in the process of systematizing information on global flows of migrants.

Keywords: migration data; continuous data-gathering system; migrant; migration